

Avspännings- spekulationer

Under de senaste månaderna har ånyo en debatt om något slags neutralisering av Mellaneuropa kommit i gång. Bulgarien intog i sitt avrustningsprojekt av den 18 november 1956 ett förslag om att inom två år alla makter skulle avveckla sina militära bassystem i andra länder; detta skulle tydligen innebära att Amerika drog sig tillbaka från Västeuropa och att Ryssland återkallade sina arméer från satellitstaterna. Den amerikanske ministern Stassen, som har alla avrustningsfrågor om hand, uttalade sig i början av december på liknande sätt om samtidigt tillbakadragande av väst- och öststyrkor från Mellaneuropa. Utgångspunkten för Stassens inlägg var det ungerska upproret och tendenserna till självständighet i Polen; Stassen antog att ryssarna möjligen skulle vara villiga att i realiteten lämna satellitstaterna fria om Amerika retirerade från Västtyskland. Stassens förslag tycks ha avvisats av Dulles, som emellertid senare på en presskonferens gjort några till intet förbindande uttalanden om möjligheten av ett arrangemang av denna typ.

Den tyska regeringen ställer sig självfallet helt kritisk mot dessa spekulationer; här påpekas det att den under de senaste åren förda politiken, som inlemmat Tyskland i Atlantpakten och i år förklarar resultera i uppställandet av en tysk armé på sju divisioner, totalt skulle omkastas genom en allierad utrymning av Västtyskland. För de tyska socialdemokraterna, som visserligen inte omedelbart vill avveckla Atlantpakten, men som tror att ett lossande av västalliansen skulle öka utsikterna till en tysk återförening, är emellertid dessa uppslag välkomna, och de kommer sannolikt att spela en stor roll i höstens tyska valrörelse.

Det senaste viktiga inlägget i frågan har gjorts av den engelske oppositionsledaren Gaitskell i några föreläsningar vid

Ervarduniversitetet. Gaitskell ger sig anknyta till Edenanen av år 1955, som gick ut på upprättandet av ett neutralt gränsområde mellan Öst- och Västtyskland. Denna plan bör utvidgas, säger Gaitskell, till att omfatta hela Tyskland, Polen, Tjeckoslovakien och Ungern, om möjligt också Rumänien och Bulgarien. Helst skulle man inte från början uppges Västtysklands anslutning till Atlantpakten och inte heller begära Warszawapakten upplösning, men om Ryssland krävde västtysk neutralisering skulle västmakterna inte vägra. Det kan antas, säger Gaitskell, "att satellitstaterna skulle föredra att vara neutrala, och de skulle därför önska att Tyskland också vore neutralt". Det finns visserligen risk för att ett neutralt Tyskland, eventuellt återförenat, skulle bli föremål för rysk aggression, men denna fara minskas genom att det kommunistiska partiet i satellitstaterna försvagats. Gaitskell förutsätter liksom Stassen och andra att planen kan genomföras först efter långa förhandlingar och i skilda tidsperioder och att den skall kombineras med avtal om nedrustning och garantier för de mellaneuropeiska staternas självständighet.

Det är svårt att i dessa löst utformade och med vaga generaliseringar motiverade förslag se något annat än en ny form av avspänningsillusionism. Låt oss utgå från Gaitskells förslag, som innebär utrymning endast av Öst- och Västtyskland och av de mellaneuropeiska satellitstaterna (Polen, Tjeckoslovakien och Ungern), men inte avser att Amerika skulle lämna sina baser i eller dra tillbaka sina styrkor från Västeuropa. Detta förslag kan sägas vara det mest rimliga av de hittills framförda. Framstår det som ogenomförbart, gäller detta i än högre grad övriga förslag.

Gaitskell förutsätter att de fyra ryska satellitstater det här närmast gäller verkligen inom en nära framtid skulle kunna bli självständiga i förhållande till Ryssland. Denna hypotes synes vara så optimistisk att den kan betecknas som ohållbar. Krossandet av upproret i Ungern och den trots allt fasta ryska kontrollen över Polen tyder sannerligen inte på någon utveckling i den riktrigen. Även om dessa satellitstater finge full formell självständighet och ryssarna droge tillbaka sina styrkor från deras områden, skulle själva den kommunistiska regimen i dessa stater efter all sannolikhet innebära en stark bundenhet gentemot Ryssland. Kommunistiska regimer i Östtyskland, Polen, Tjeckoslovakien och Ungern, som kan uppehållas blott genom en mer eller mindre fullständig diktatur — ty vid fria val skulle

de
mä
Ry
ste
de
att
ga
att
stä
ra
ra
för
att
sk
öy
ble
ter
lar
hä
sig
på
sk
ru:
att
för
oel
ko
na
all
gre
ble
de
ser
lar

dessa regimer försvinna —, måste känna sig beroende av Ryssland för sin fortsatta existens; uppror inom dessa länder kan när som helst leda till att ryska trupper inkallas för att stödja de hotade regeringarna. Att skapa garantier för att dessa stater blir reellt självständiga tycks i detta läge vara omöjligt. Ty hur skulle dessa garantier kunna innebära förbud för staternas regeringar att inkalla ryska trupper, hur skulle det kunna tänkas att ett dylikt inkallande av rysk hjälp bleve anledning för västmakterna att börja krig mot Ryssland? Ungerns exempel borde här vara övertygande

Än svårare är det att tänka sig Gaitskells plan tillämpad på Västtyskland. Västtyskland skulle visserligen ha rätt att rusta, men det är uppenbart att landet inte gärna kunde försvaras mot ett ryskt angrepp och att satellitstaterna efter korta förberedelser skulle kunna användas som baser och som allierade vid ett sådant angrepp. Västerens försvarslinje bleve i själva verket enligt detta förslag flyttad från gränsen mellan Öst- och Västtyskland till Tysklands gränser mot

Danmark, Holland, Belgien och Frankrike. Därmed bleve der rent militära möjligheter för Väster att inskrida till Västtysklands hjälp i hög grad minskad. Härtill kommer emellertid den politiska frågan. Om de amerikanska trupperna drar sig tillbaka från Västtyskland och detta land icke längre är infogat i Atlantpakten, blir det med säkerhet vida svårare att mobilisera en västopinion och särskilt en amerikansk opinion för Västtysklands försvar.

Möjligt är att de berörda förslagen inte är så allvarligt menade, att de hör till de många hugskott som framkastats av politiker vilka av oro inför händelserna i världen och önskan att inför väljarna visa sin uppfinningsrikedom i fredens tjänst drivs till lösa och tveklaktiga spekulationer. Den grundläggande svagheten i alla dessa förslag är att man förutsätter att ryska löften och ryska garantier är av någorlunda samma kvalitet som motsvarande utfästelser från de demokratiska staternas sida. Därmed bygger man på en illusion likaväl som Västerens statsmän gjorde det i sitt umgänge och sina förhandlingar med nazisternas ledare.

Mannen utan nåd

I fredagens ledande artikel om det ryska svaret i fråga om Raoul Wallenberg erinrade vi om att åtskillig kritik riktats mot det svenska utrikesdepartementets behandling av saken, men tillade att "det synes inte vara möjligt att här falla mera bestämda omdömen". Detta reserverade omdöme var förhastat. Hr Undéns kända uttalanden i interpellationssvar och intervjuer tydde visserligen på att denne minister med en viss likgiltighet och skepsis under en följd av år behandlat Wallenbergsaktionen; med god vilja kunde likväl denna hållning ses som ett uttryck för diplomatisk försiktighet eller inbillad slughet. Vad som nu framkommit i uttalanden av fru Mia Leche Löfgren och advokat Yngve Schartau tillägger inte en så välvillig tolkning. Det visar att utrikesministern i denna affär är djupt komprometterad. Man frågar sig vilket drag i hans uppträdande som är mest pinsamt: ministrarnas oskicklighet eller människans hjärtlöshet.

I ett samtal med Wallenbergskommittén — vars insatser, liksom hr Rudolph Philipps arbete, inte tillräckligt uppskattats i svensk debatt, inte heller i denna tidning — i november 1947 ställde sig hr Undén avvisande, snarast hänfull, till kommitténs framställning. Redan vid denna tid förelåg en rad starka indicier på att Wallenberg hölls eller hållits fången i Ryssland, och det ryska utrikesdepartementet hade redan i januari 1945 vidgått att Wallenberg "stälts under ryskt skydd". För hr Undén var emellertid avgörande att det ryska utrikesministeriet vid senare tillfällen, särskilt genom vice utrikesminister Vysjinskij i augusti 1947, bestämt förklarade att Wallenberg icke fanns eller funnits i Ryssland och uttalade förmodan att han tillfångatagits av ungerska nazister. Hr Undén trodde på hr Vysjinskij eller låtsade sig tro på honom, och från den utgångspunkten ansåg han sig med överlägsenhet, för att inte säga oförskämdhet, kunna behandla de människor som — det borde han dock ha förstått — av idealitet och god vilja tagit sig an Wallenbergs sak.

Advokat Schartaus på uppteckningar omedelbart efter sammanträdet byggda redogörelse är klaggörande och avgörande. Hr Undén frågade om de kommitterade trodde att Vysjinskij ljög. Framlidne generaldirektör Örne svarade att de trodde så; i dag vitsordas hans uppfattning av det ryska utrikesministeriet. Hr Undén fortsatte sin advokatyr med att fråga om de kommitterade skulle ha trott på ett svar i ett liknande fall från amerikanskt håll; då svaret blev ja, kom en irriterad fråga varför man gjorde denna skillnad. När från kommittén betonades skillnaden mellan det demokratiska USA, med dess inför offentligheten ansvariga myndigheter, och det diktaturstyrda Ryssland, sökte hr Undén vinna en tentamens-triumf — den sorts triumfer som varje professor kan fira — genom att förhöra om folkbok-